

Oš Preserje

Preserje 60

1352 Preserje

ZAHODNO PREDALPSKO HRIBOVJE

(Seminarska vaja iz geografije)

KAZALO

0 UVOD

1 NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

1.1 LEGA, DELITEV

1.2 PODNEBJE

1.3 POVRŠJE

1.4 VODE

1.5 PRST

1.6 RASTJE

2 DRUŽBENOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

2.1 NASELJA

2.2 PREBIVALSTVO

2.3 GOSPODARSTVO

3 ZAKLJUČEK

4 PRILOGE

5 BIBLIOGRAFIJA

UVOD

Govoril bom o zahodnem predalpskem hribovju. Za izbrano tematiko sem se odločil, ker je ta del Slovenije številnim neznan in bi jim ga rad predstavil. V Zahodnem predalpskem hribovju je veliko različnih živali in ogroženih ter zaščitenih rastlin. Zahodno predalpsko hribovje se začne na italijanski meji in sega na vzhodu do Ljubljanske kotline. Sestavlja ga niz hribovij -Tolminsko, Cerkljanjsko, Idrijsko, Škofjeloško in Polhograjsko hribovje, v katerega so vrezane globoke doline. Za skoraj vsa hribovja so značilne nadpovprečne strmine in zelo ozke doline ter grape.

Gozdnatost teh pokrajin je nadpovprečna. Praviloma se iz teh območij odseljujejo, saj je prometna povezava slaba, pa tudi delovnih mest ni, ker se raje zaposlujejo v večjih središčih. Tu so prečudovite reke, od Gradaščice, pa vse do Soče. Tu so zanimivi in hribi, od Toškega Čela, do Blegoša in Matajurja. Tu domuje tudi veliko zanimivih živali, ter ogroženih in zaščitenih rastlin. Tukaj lahko najdemo tudi zanimive spomenike iz preteklosti, od bolnišnice Franje, Polhograjskega gradu, pa vse do plavža v Železnikih, ki pritegnejo kar nekaj pozornosti.

1 NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

1.1 LEGA, DELITEV

LEGA

Zahodno predalpsko hribovje leži na zahodu Slovenije. Na zahodu poteka meja po Bukovski grapi in Idriji, južna meja pa poteka ob Horjulščici. Severna stran je omejena z Selško dolino in potem se obrne proti severu vse do italjanske meje, na vzhodu pa poteka meja po robu ljubljanskega barja mimo Medvod, Škofje Loke, Kranja in Podnarta do Kroke, tako da ta naselja ne spadajo v to regijo. Celotna regija meri 1239 km², tako da spada med večje pokrajine v Sloveniji.

DELITEV

Zahodno predalpsko hribovje je sestavljeno iz več enot. To so Cerkljansko, Idrijsko, Škofjeloško, Polhograjsko, Rovtarsko in Tolminsko hribovje ter Beneška Slovenija.

Za skoraj vsa hribovja so značilne ozke grape in doline ter nadpovprečne strmine.

Škofjeloško hribovje je največje, najbolj raznolikono in najobsežnejše in ga delimo na štiri dele. Osrednje škofjeloško hribovje (leži med Poljansko in Selško dolino, najvišji vrh je Blegoš, ki meri 1562 m), Šmohorsko hribovje obsega severovzhodni del Škofjeloškega hribovja med dolinama Selške Sore (Selščica) in Besnice. V nasprotju z ostalimi deli hribovja je v veliki meri zgrajeno iz vulkanskih kamnin. Rativško hribovje obsega prisojna območja Jelovice in Rativca med Sorico in Dražgošami. Tu so najvišje vasi v hribovju, Torka je 1180 m visoko. Žirovsko hribovje obsega jugozahodni del Škofjeloškega hribovja s središčem v Žirovski kotlinici. Vključuje Žirovski vrh na vzhodu ter Mrzli vrh in Koprivnik na zahodu. Značilna so široka slemena, zgrajena iz permskih peščenjakov, ki se dvigujejo do 1000 m.

Idrijsko hribovje je del sredogorskega sveta na prehodu iz alpskega v dinarski svet. Na severu ga omejujejo Julijske alpe, na vzhodu Cerkljansko in Škofjeloško hribovje, na severozahodu Banjšice. Obsega porečje zgornjega toka Idrijce. Na jugu in vzhodu poteka meja po Beli in Idrijci, na zahodu po toku Trebuščice, na severozahodu po Idrijci in Bači, na severovzhodu pa je meja s Cerkljanskim hribovjem dokaj nejasna. Precejšen del ozemlja je uravnan kraški svet, v katerega so reke in potoki vrezali debrske doline in grape ter ga razkosale v posamezne planote.

V osrednjem delu Idrijskega hribovja je v višini med 1000 in 1100 m več planot. Planota Vojsko sestavlja severni del Trnovskega gozda. Na severovzhodu je Šebreljska planota, na severu med Idrijco in Bačo pa Šentviška planota.

Polhograjsko hribovje je večidel v porečju Gradaščice. Od Škofjeloškega hribovja ga razmejujeta Poljanska Sora (Poljanščica) in Brebovščica.

Cerkljansko hribovje težko razmejimo od sosednjega Škofjeloškega hribovja. Odločil sem se za mejo po črti: Golob v dolini Idrijce pod Jaznami- Kladje- dolina Podplečice- sedlo med Črnim vrhom in Blegošem (1223m)- Petrovo Brdo. Najvišji vrh Cerkljanskega hribovja in tudi celotne pokrajine je Porezen (1630 m).

Rovtarsko hribovje se razteza med Vrhniko in Spodnjo Idrijo, ki pa sta zunaj pokrajine. Od Polhograjskega in Škofjeloškega hribovja ga ločita dolini Podlipščice in Račeve. Je najbolj zakrasel del pokrajine in predstavlja prehod v dinarski svet.

Ob Furlanski nižini je naprej ozek pas gričevja. Iz njega se v notranjost dvigujejo slemena sredogorja, ki s posameznimi vrhovi presegajo 1000m nadmorske višine (sleme Kolovrata, vrh Kuk, Matajur 1649m).

Beneška Slovenija zavzema gričevje južnih Julijskih alp med Čedadom in Matajurjem in sestoji iz Nadiških dolin, Terskih dolin in treh vasi na Slovenskem; včasih se prišteva Beneški Sloveniji tudi Rezija. Del Beneške Slovenije, ki danes pripada Sloveniji, je sestavljen iz vasi Borjana, Breginjin in Livekvobčini Kobarid.

1.2 PODNEBJE

Idrijsko hribovje se uvršča med pokrajine s prehodnim tipom podnebja. Zaradi izjemno pestrega reliefa se nadmorske višine, nakloni in ekspozicije zelo hitro spreminjajo. Zato so tudi podnebne in talne razmere različne, rastlinska odeja pa izredno raznolika.

Povprečne letne temperature se spreminjajo z nadmorsko višino. V Idriji je povprečna letna temperatura nekaj nad 9 °C, na Vojskem pade na 6,2 °C, na Krekovšah dolini za 1 do 1,5 °C, medtem ko je Poslušanju na robu Trnovske planote komaj dobrih 5 °C. Na Vojskem znaša povprečna januarska temperatura -2,9 °C, v Čepovanski dolini 450 m nižje pa -0,5 °C. Razlika v julijski temperaturi je manjša; na Vojskem znaša 15,2 °C, v Čepovanu pa 17,2 °C. Temperaturne razmere omogočajo naselitev tudi najvišjih delov. Samotne kmetije so izkoristile predvsem prisojne lege.

Značilne so obilne padavine, saj pade v povprečju prek 2000 mm padavin, v Idriji (333m) 2329 mm, na Vojskem (1070 m) pa celo 2764 mm. Največje letne količine v Idriji presegajo 3000 mm in na Vojskem 3500 mm. Padavine so razporejene prek celega leta in jih je dovolj tudi v obdobju rasti. November je najbolj namočen mesec. Najmanj padavin je avgusta, januarja in februarja. Zaradi izjemno obilnih urnih in dnevniških padavin občasno prihaja do poplav.

Vplivi Jadranskega morja le redko sežejo prek Trnovskega gozda, zato prevladuje v Idrijskem hribovju celinsko podnebje. Na planotah nad 1000 m se uveljavlja gorsko podnebje s svežimi poletji in dolgo zimo ter debelo in dolgotrajno snežno odejo. Tako podnebje ima Vojskarska planota.

Škofjeloško, Cerkljansko, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje imajo zelo podobno podnebje. Pokrajine imajo zmerno celinsko podnebje. Tu je kar 23 padavinskih postaj. Povprečna letna višina padavin se giblje med 1536 mm v Brišah pri Polhovem Gradcu in 2096 mm na Bukovem pod Kojco. Znotraj hribovja je za količino padavin odločilna predvsem lega. Dna dolin prejmejo okoli 1600 mm letnih padavin, na višinah okoli 800 m je pa padavin že okoli 1800 mm, najbolj nameni pa so zaradi orografskih učinkov kraji blizu Bohinjskega grebena, kjer količina letnih padavin preseže 2000 mm. Take razmere so na Sorici, v Baški grapi ter v okolici Porezna. Padavinski režim je submeditranski z glavin padavinskim viškom jeseni in drugotnim na prehodu pomladi v poletje, Najmanj padavin je na prehodu zime v pomlad ter v obeh osrednjih poletnih mesecih. Zaradi izdatnih padavin se podnebne sušnosti skoraj ni bati. V vseh mesecih v povprečju pade več padavin, kot jih lahko izhlapi. Do sušnosti pride občasno le na najplivejših prsteh na dolomitu. Glede temperatur izstopa tremalni pas na prisojnih pobočjih med 600 in 800 m nadmorske višine. Predstavnic tega pasu sta meteorološki postaji v Novakih nad Cerknim in v Javorjah nad Poljansko dolino, ki sta v nadmorski višini 650 oziroma 695 m.

Povprečna letna temperatura na teh dveh postajah je 8,3 °C, kaj je za stopinjo več kot v 200 m nižjih Žireh v Dolini. Takšna razlika je posledica zimskega in jutranjega toplotnega obrata v dolinah. Zaradi ugodnih podnebnih razmer v toplem pasu so tu nastala razmeroma velika naselja, ob katerih so bila v preteklosti nekatera celo občinska središča, na primer Javorje ali Sorica, ali pa je bilo v njih vsaj župnijsko središče in šola, na primer v Dražgošah, ki so od 2. svetovne vojne imele preh 400 prebivalcev. Manj ugodne temperaturne razmere so na vetrovnih slemenih. Tako imajo npr. Rovte, ki ležijo v isti višini kot Javorje, za pol stopinje nižjo povprečno letno temperaturo.

Podnebje v Beneški Sloveniji in Tolminskem hribovju je zaradi vplivov Jadranskega morja bolj milo kot v notranjosti. Padavin je več, zime so bolj mile in poletja bolj vroča. Visoke letne temperature in dolga vegetacijska doba so ugodne za rast trave.

1.3 POVRŠJE

Dobra polovica ozemlja je nad 600 m, šestina pa nad 600 m. Najvišji je osrednji greben, ki poteka od Škofje Loke prek Lubnika (1025 m), Starega in Mladega vrha ter Blegoša do Porezna in Kojce (1300 m). Ta greben predstavlja razvodnico med Poljansko in Selško Soro, v zahodnem delu pa med Bačo in Idrijco. Svet severno in južno od tod je precej nižji.

Šmohorsko hribovje nad razvodju med Besnico in Selško Soro nikjer ne doseže 1000 m. Ratitovško pogorje obsega le južna pobočja Jelovice z Ratitovcem, katerega prek 1600 m visoki vrhovi ne sodijo več v obravnavano pokrajino. Na jugu Polhograjsko hribovje komajda preseže 1000 m. Osrednji greben poteka od Ljubljane (Šentvida) prek Toškega čela (590 m), Svete Katarine (738 m), Grmade in Tošča (1021m) do Pasje ravni (1029 m). Slednja zaradi obsežnih vojaških zemeljskih del na vrhu verjetno ne dosega več navedene višine. Južno od tega osrednjega grebena in vzporedno z njim sta še dva hrbta, ki sta bistveno nižja. Postopno zniževanje slemen v smeri Ljubljanskega barja je najverjetneje povezano z njegovim tektonskim ugrezanjem. Korenska in Žažarska planota sta tako na primer domnevno ostanek iste terciarne uravnave, vendar se je slednja ob nastajanju barjanske depresije pogreznila za okoli 100 do 150 m in nagnila proti jugozahodu.

Površje Rovtarskega hribovja v jugozahodnem delu pokrajine se v marsičem razlikuje od osrednjih predelov. Osnovna slemenitev od severozahoda proti jugozahodu in večja zakrasnelost že nakatujeta prehod v dinarske pokrajine. Med dolinama Idrijce in Sore je dvignjena zakrasnela Ledinska planota, ki se z najvišjo Sivko dvigne na 1008 m. Jugovzhodno od tod se začanja pretežno dolomitna pokrajina, ki po reliefni razgibanosti še sodi v predalpski svet, z vrhom pri Svetih Treh kraljih pa doseže 884 m.

Za današnjo podobo Škofjeloškega hribovja je bil zelo pomemben razvoj v kvartarju. Takrat so reke poglobile doline za 150 m do 200 m, v območjih močnejšega tektoskega dviganja celo do 300 m. V času ledeniških dob, ko je bila ločnica večnega snega na višini 1300 m, se je gozd iz Cerkljanskega, Škofjeloškega in Polhograjskega hribovja skoraj docela umaknil, zato so tedaj kamnine zelo močno mehansko razpadle. Zaradi pogostega zmrzovanja in talenja tal je bilo razpadanje kamnin in poljenje drobirja še posebej močno. Še posebej so bili temu razpadanju podvrženi slabo odporni glinovci in peščenjaki. Zaradi velikega dotoka drobirja v doline je prišlo do močnega nasipanja, ki mu je po vsakokratni otoplitvi in ponovnem poraščanju tal z gozdom sledila erozija. Kot posledica tovrstnih procesov je nastalo šest zelo izrazitih teras, ki jim sledimo do višine okrog 150 m nad dnem dolin. Trase so izrazitejšje samo na slabo odpornih neprepustnih kaminah. Številni pritoki Poljanske in Selške Sore so v ledenih dobah nasuli obsežne fluvio preriglacialne vršaje. V času kvartarja je prišlo do močne zadenjske erozije, zaradi katere so se razvili široki lijkasti povrni deli dolin. V zadnji ledeni dobi je do Sorice segal krak bohinjskega ledenika; tu so lepo ohranjeni morenski nasipi.

Idrijsko hribovje je svet valovitih planot. Najbolj znani sta Vojskarska in Šentviška planota. Iznad rečnih in planot se dvigajo posamezni zaobljeni vrhovi, kot sta Štrangel (1110 m) in Cikel (1119 m) pri Vojskem. Planotast svet, ki se strmo dviga nad rečnimi dolinami, je večinoma iz karbonatnih kamnin z značilnimi kraškimi pojavi. V talni podlagi planotice Pevc so deloma tudi kredini apnenci, v katere je Idrijca vrezala strugo od Fežnarja v Beli do Podroteje. Čisti kredini apnenci se razprostirajo še od

Podroteje čez pobočja nad Idrijo do doline potoka Nikove, kjer tvorijo pobočja na obeh straneh potoka. V dolini Nikove in na Melanovcih na Srednji Kanomlji so manjše zaplate eocenskega fliša.

Okroč Čekovnika je pas triasnih peščenjakov z vložki plastastega apnenca in konglomeratov.

Razen na planotah v višjih nadmorskih višinah je ravnege sveta malo. V rečnih dolinah so na nepropustnih kamninah širše aluvialne ravnice le ob sotočju Nikove in Idrijce, kjer leži mesto Idrija, ob sotočju Belce in Idrijce, ob katerem leži naselje Spodnja Idrija.

Kamninska sestava v Škofjeloškem, Cerkljanskem, Polhograjskem in Rovtarskem hribovju je kot v drugih predalpskih hribovjih zelo pestra. Dobro četrtino ozemlja prekrivajo dolomiti, slabo šestino apnenci, na ostalem ozemlju pa so različne nepropustne kamnine. Med njimi prevladujejo usedline (glinovci, meljevci, peščenjaki, konglomerati), na slabi dvajsetini površine pa so vulkanske kamine.

Za dolomitna območja so značilne velike strmine; povprečen naklon je kar 23°. Značilno je, da so reke prav v dolomitu izdolble najožje doline in številne soteske. Taki primeri so ob Selščici med Staro Loko in Praprotnim ter med Železniki in Zalim Logom, ob Poljanščici pa med Hotavljami in Trebijo. V teh dveh dolinah je razlika med ozkimi dolomitnimi odseki in širokimi deli dolin v paleozojskih glinavcih in peščenjaki očitna že na prvi pogled. Značilni soteski v dolomitu sta še dolina Kopačnice nad

Hotavljami ter dolina Male Božne nad Polhovim Gradcem. Posebej v Polhograjskem hribovju so značilni priostreni dolomitni vrhovi, ki so dali hribovju priljubljeno ime Polhograjski Dolomiti. Med njimi sta najbolj znana Grmada (898 m) ter Gora ali Sveti Lovrenc (824 m), ki sta priljubljeni izletniški točki Ljubljančanov. Ti vrhovi izstopajo iz soseščine s strmimi skalnatimi pobočji. Zaradi slabe odprornosti dolomita proti mehanskim razpadanju so marsikje nastala obsežna erozijska žarišča.

Rudolf Badjura (1881- 1963) jih v svoji Ljudski geografiji imenuje melce. To so prav pohlevna vrsta peskastih visečih oblik v grivastih, grintavih rebreh, bregeh, žlebovih, kjer se razgaljeni, prepereli beli grintavec (dolomit) prav rad drobi, drsi in razsiplje. Dela le neznatne sipe ter odlaga zgolj sipki drobir, ne pa robatega grušča, celo pa ne kosastega sutja, groha." Dolomitna območja so pogosto razčlenjena s plitvimi suhimi dolinicami, dolci, ki potekajo v smeri največje strmine v pobočju. Ker je v dnu teh dolcev v nasprotju z okoliščinami več vlage in debelejša prst, so jih nekdaj intenzivno izkoriščali za njive, danes pa v njih prevladujejo travniki. V dolomitu je tudi nekaj naravnih znamenitosti. Posebnost je Jama pri Svetih Treh kraljih nad Rovtami. Večje jame v dolomitu so redke,

ta pa je kar 962 m dolga in 77 m globoka. Oba vhoda v jamo sta v umetnem predoru vojaških utrd, ki jih je pred 2. sv. vojno gradila Kraljevina Jugoslavija za zaščito zahodne meje in so jih po generalu Leonu Rupniku (1880- 1946) imenovali Rupnikova linija. Posebnost v jami so aragonitni kapniki in iglice. Aragonatni kristali se izločajo zaradi zvišanega deleža magnezija v vodi. Žal so ti kapniki v bolj obiskanih rovih skoraj povsem uničeni.

Apnenec se v Cerkljanskem, Škofjeloškem, Polhograjskem in Rovtarskem hribovju pojavlja na površini 150 km², kar je slaba šestina celotnega ozemlja. Le malokje sklenjeno prekriva večje površine.

Marsikje se plasti apnenca menjavajo s plastmi drugih kamnin, zato je tako površinskih kraških pojavov kot tudi podzemskih jam malo. Večina apnencev je triasne starosti, le na zahodu, na Poreznu v Cerkljanskem hribovju, so kredni apnenci, ki se menjavajo z laporji. Iz apnenca je zgrajena večina najvišjih vrhov v osrednjem Škofjeloškem hribovju: Stari vrh (1217 m), Mladi vrh (1374 m), Koprivnik (1393 m), izjema je le Blegoš (1562 m), ki je dolomitna, apnenčast pa je tudi Porezen. Zakrasnelo Jelovico z Ratitovcem (1678 m), kamor sicer še segajo zemljišča vasi v Škofjeloškem hribovju, že prištevamo k Julijskim Alpam. Zanimivost osrednjega Škofjeloškega hribovja je osamljeni kras v terciarnem oligocenskem konglomeratu nad Vincarji, v bližini škofjeloškega gradu. Tu je v Marijinem breznu največja podzemeljska dvorana v takih kamninah pri nas. Najbolj kraška v obranavanem hribovju je Ledinska planota zahodno od Žirov. Tu je vrtačast svet s krajšimi ponikalnicami in nekaj manjšimi kraškimi jamami. V Polhograjskem hribovju že ime zaselka Suhi Dol pri Lučinah kaže na tamkajšno suho dolino, na zakrasneli planotici stoji Butajnova, nekaj kraških pojavov pa je tudi drugod v jugozahodnem delu Polhograjskega hribovja.

Pred pregledom nekarbonatnih kamnin kaže omeniti še srednjetrojanske langobardske plasti, ki jih sestavljajo piroklastiti z lečami apnenca, dolomitne breče in konglomerata, pojavljajo pa se v okolici Cerknega. V teh plasteh je v večji karbonatni leči razvita Ravenska jama, ki je znana po aragonitnih tvorbah: iglicah, kapnikih in helektitih. Vzrok za izločanje aragonita je dolomitna breča, ki je sestavni del karbonatne leče, s tem pa je v vodi več magnezija. Zaradi čudovitih lepo ohranjenih aragonitnih »ježkov« je jama urejena tudi za turistični obisk.

Dobri dve petini hribovja prekrivajo usedline paleozojske starosti. Starejši permokarbonski temnosivi glinovci in peščenjaki se vlečejo v Škofjeloškem hribovju v širokem pasu od Bukovščice prek Selške doline in Gabrške gore (963 m) do Poljanske doline. V Polhograjskem hribovju sta iz teh kamnin zagrajeni gozdnati slemeni nad Šujico in Ljubljanskim barjem. Pojavljajo se tudi v Cerkljanskem hribovju vzhodno od Cerknega. Ker so te kamnine precej nestabilne, se na njih pogosto pojavljajo zemeljski plazovi. Posebej težavno je vzdrževanje ceste med Cerknim in Sovodjem, ki pretežno poteka po teh kamninah. Tu so bile izvedene že številne sanacije, ki pa še vedno niso rešile vseh problemov. Značilno rdečkasti permski peščenjaki, imenovani tudi grödenske plasti, gradijo Žirovski vrh (Golni vrh, 962 m), od koder se raztezajo proti zahodu mimo Sovodja do Cerknega. Pojavljajo se še na več mestih v Polhograjskem hribovju v dolini Ločnice, pri Sveti Katarini, pri Svetem Ožbaltu itn. V plasteh je na Žirovskem vrhu nahajališče urana, ki so ga izkoriščali od leta 1981 do leta 1990. Poleg tega so v okolici Cerknega in Sovodnja nahajališča bakrove rude. Italjani so pod Škofijami (973 m) nad Cerknim leta 1942 odprli manjši rudnik, ki je obratoval le nekaj mesecev.

Dvajsetino ozemlja prekrivajo vulkanske kamnine, in sicer predornine. Pojavljajo se predvsem v Šmohorskem hribovju med Selcami in dolino Besnice. To so keratofir, porfir, v manjšem obsegu diabaz in njihovi piroklastiti. Ta del Šmohorskega hribovja je napovprečno gozdnat, kar je med drugim tudi posledica manj ugodnih kislin prsti na omenjenih vulkanskih kamninah.

V Idrijskem hribovju prevladujejo karbonatne kamnine, večinoma dokaj čisti dolomiti in apnenci, na katerih so se izoblikovali številni kraški pojavi. Po dolini reke Kanomljice poteka t.i. idrijska prelomnica, vzdolž katere je v Idrijski kotlini prišla na površje živosrebrna ruda. Občasni potresi dokazujejo, da je ozemlje še vedno močno tektonsko aktivno. Najhujši potres je bil na začetku 16. stoletja z epicentrom v Idriji in je močno prizadel večji del Slovenije. Z meritvami v rudniku so ugotovili tektonski premik za 60 cm v zadnjih 60 letih.

Za Idrijsko hribovje je značilna zapletna narivna zgradba pokrovov in lusk. Nastala je med alpidsko orogeneto z gubanjem, prelamljanjem in narivanjem velikih kamninskih plošč, ki danes ležijo druga na drugi 32 km daleč v smeri od severozahoda proti jugovzhodu. V podlagi Idrijskega hribovja so zgornjekredne in eocenske plasti. Na njih ležijo spodnjekredni apnenci, še višje pa še zgornjetriasni dolomiti, ki jih prekrivajo paleozojske in triasne kamnine. Najvišji del hribovja pripada trnovskemu pokrovu, kjer se zaporedoma vrstijo plasti od karbona do eocena. V njegovem spodnjem delu je idrijsko rudišče.

V osrednjem delu Idrijskega hribovja so v podlagi triasni dolomiti, ki se od tod širijo proti jugozahodu, na Trnovski gozd. Nedaleč od roba planote preidejo v dolomitizirane apnenice in nato v apnenice.

Triasne kamnine pokrivajo tudi površine okoli Čekovnika, Razorov in Vojskega, ki so ločena od osrednjega dela. Najdemo jih tudi v pobočjih na desnem bregu Kanomljice. Triasni dolomiti so sive barve in zrnate strukture, ob tektonskih prelomnicah pa so vedno močno zdrobljeni. Med triasne kamnine tega območja prištevamo še laporje in lapornate skilavce ob zornjem toku Idrijce.

Kamninska, stratigrafska in tektonska zgradba Idrijskega hribovja je izredno zapletena, kar se kaže v razgibanosti površja. V nekdanji planotasti svet so Idrija ter njenio pritoki Zala, Nikova in Kanomljica z Ovčjakom zarezali številne doline in grape, ki so zaradi nizke erozijske baze ob sotočju Idrijce s Sočo zelo globoke. Nadmorska višina se ob rekah zelo hitro znižuje: Idrija izvira v nadmorski višini 924 m, v Idriji teče 331 m visoko, pred sotočjem z Bačo pa v višini 170 m. Dolinska pobočja ob Idriji in njenih pritokih so večinoma zelo strma in ponekod celo prepadna. Le redko so toliko položna, da omogočajo kmetijsko izrabo in poselitev. Na številnih krajih so razgaljene kamnine iz različnih geoloških obdobj.

Najstarejše kamnine, karbonski glinovci in kremenovi peščenjaki, ki jih občasno spremljajo rdečkastorjavi permski peščenjaki in glinovci, so v večjem obsegu razkriti v Idrijski kotlini ter v ožjih pasovih proti jugovzhodu in severozahodu ob idrijski prelomnici. Tudi v Zgornji Kanomlji, v bližini kmetije Šturmovec, je obsežnejše območje neprepustnih kamnin iz starega zemeljskega veka.

V Beneškem in Tolminskem hribovju je v prebojnih dolinah, kot je dolina Nadiže, pa so kljub temu izredne strmine.

1.4 VODE

Škofjeloško hribovje sodi v porečje Sore, Polhograjsko večidel v porečje Gradaščice, severni del Šmohorskega hribovja v porečje Besnice, večina Cerkljanskega in del Rovtarskega hribovja pa v porečje Idrijce. Južni del hribovja se odmaka v Podlipščico in nekatere druge manjše pritoke Ljubljani, osrednji del Rovtarskega hribovja odvodnjava Logaščica in nekatere druge manjše ponikalnice. Te vode se stekajo v Ljubljano in Savo in naprej v Črno morje. Idrijca s pritoki pa odteka v Jadransko morje. Za Selščico in Poljanščico ter Gradaščico s pritokom Šujico oziroma Horjulščico je značilen dežno- snežni režim z glavnim pomladanskim viškom marca ali aprila, z malo nižjim viškom novembra ter glavnim poletnim nižkom avgusta in drugotnim zimskim nižkom januarja ali februarja.

Najbolj vodnata je Poljanščica, ki ima v Zmivcu, dobra 2 km pred sotočjem s Selščico, 12 m³/s povprečnega pritoka, sledi ji Selščica s 8m³/s. Gradaščica ima v Dvoru slabe 3 m³/s pretoka. Za vse reke in potoke v hribovju je značilen hudourniški značaj, zato se vsakih nekaj deset let pojavljajo hude poplave. 1. novembra 1990 so bile večje poplave in so najbolj prizadele Selško dolino.

Voda je takrat odnesla most na regionalni cesti v Železnikih, od sveta so bili odrezani Zali Log, Davča, Sorica in sosednje vasi, uničenih pa je bilo 52 ha kmetijskih površin in 423 m³ stanovanjskih površin, skupna škoda v takratni občini Škofja Loka, ki je vključevala tudi sedanje občine Gorenja vas- Poljane, Železniki in Žiri, pa je bila 45 % letnega družbenega proizvoda občine. Pred tem je večja povodenj novembra 1982 prizadela dolino Poljanščice. Takrat je bilo v Žirovski kotlini ter v dolinah Račeve in Sovre poplavljenih približno 250 ha zemljišč. Na vodomerni postaji Suha pod sotočjem obeh Sor je voda dosegla višino 456 cm, kar je 299 cm nad povprečno ravnijo. Največje poplave v prejšnjem stoletju v Polhograjskem in Škofjeloškem hribovju pa so bile leta 1926. Takrat je Sora v Suhi dosegal raven 728 cm. Vode in zemeljski plazovi so popolnoma uničili 19 stanovanjskih hiš, 18 gospodarskih poslopij, 7 žag, 6 mlinov, bilo pa je tudi 10 smrtnih žrtev. Narasla Gradaščica je takrat poplavljala tudi v Ljubljani. Tako Ivan Vrhovnik (1854- 1935) poroča v svoji knjigi o trnovski župniji: „ Kolezijska ulica je bila od št. 4 do št 34 pod vodo; Kolezija odtrgana od Trnovega. Mestni voznik je 28. septembra prepeljal ljudi čez pol metra globoko vodovje, ki je prineslo s seboj rjavkasto glinico." Leto prej je narasla Poljanščica delno porušila jez manjše elektrarne v Fužinah, ki je bila med prvimi v Sloveniji. V Polhograjskem hribovju je bila huda povodenj tudi avgusta 1924, ko so bili uničeni mlini in žage v Mačkovem in Petačevem grabnu nad Polhovim Gradcem

V celotnem hribovju je bilo nekoč mnogo mlinov in žag, ki pa so bili številčnejši ob manjših pritokih kot ob obeh Sorah in Gradaščici. Kot posebnost lahko navedemo mlino ob Mavelščici pod Glim Brdom, ki so se specializirali za izdelavo lanenega olja.

V povirju doline Račeve pod Smrečjem je Račevsko jezero. Njegova kotanja je izdelana v peroglacijalnem gradivu in je v bistvu aluvialna vrtača. Površina jezera je 0,85 ha, največja izmerjena globina je 5,5 m. Omenjeni vrednosti se zaradi nihanja gladine močno spreminjata, povprečno enkrat letno pa jezero povsem presahne. Jezero odteka skozi požiralnik v dnu. Le ob najvišji vodi odteka tudi površinsko v Račevo.

Hidrološko naravno dediščino predstavljajo med drugim zanimivi kraški izviri. Prvi je Zaganjalka blizu domačije Zakrog pod Velikim vrhom (881 m). Po njem se v slovenskem strokovnem izrazoslovju imenujejo izviri tega tipa zaganjalke, mednarodni termin zanje pa je intermitetni izvir. Za izvir je značilno, da ob običajnem pretoku traja sedem minut, preden voda skoraj presahne in se ponovno zažene iz globine. Drugi intermitetni izvir je Lintvern pri Zaplani nad Vrhniko v Rovtarskem hribovju.

Zanj je značilen mnogo večji pretok; srednji letni pretok je domnevno 23l/s. Njegovi izbruhi si slede, odvisno od količine padavin, v razmiku od nekaj ur do dvajset dni. Ob vsakem izbruhu odteče že v eni uri okroh 900 m³ vode. Izvir je opisal Janez Vajkard Valvasor (1641- 1693), ki navaja razlago enega od okoliških kmetov : „Vidim, da niste dovolj učeni, če tega ne veste, ko vam je znano, da je zmaj notri.

Vzrok je tale: Tam kjer leži zmaj, je studenec; ko se voda nabere in postane tako velika, da je ima zmaj preveč, jo odlije." Tretja posebnost je živosrebrn izvir pri Podklancu južno od Žirov. Tu je več kraških izvirov, ki imajo zaledje v Zavraški planoti. V enem izmed njih se pojavlja samorodno živo srebro v obliki majhnih kapljic, ki so opazne, če pobrsamo po peščenem dnu. V dolini Kopačnice je v zaselku Toplice hipotermalni izvir s temperaturo 18 °C. Podoben izvir je tudi v Trebnji.

Vodo z območja in robnih predelov sosednjih pokrajin v Idrijskem hribovju v celoti zbira Idrijca, ki je z 48 km najdaljši pritok Soče. Kljub temu da ni preveč znana, po lepoti prekaša mnoge slovenske reke. Odlikujejo jo lepi tolmuni, številni slapovi in dokaj čista vodda, ki teče po izredno razgibanem, včasih že kar divjem površju. Izvira v Mrzli rupi, na robu Vojskarske planote, tik pod razvodjem in njemin pritokom Trebuščico, izliva pa se v Sočo pri Mostu na Soči. S pritoki teče po globoko vrezanih, tesnih dolinah Idrijskega hribovja in ob severni strani Trnovskega gozda. V srednjem delu teče v dinarski smeri, pod Šebreljami pa zavije v dvojnem loku in se končno vreže v predrte kamnine na območju idrijske prelomnice. Praviloma sledjo vsi glavni pritoki tektonskim prelomnicam v podolžni, dinarski smeri. Idrijca zbira vodo manjših potokov Belce, ki priteka izpod Goljakov, Jezernice, Zale in Cerknice Pomembnejša pritoka sta še hudournika Nikova in Kanomljica. Velike količine vode pritekajo na površje v obliki stalnih in občasnih kraških izvirov. Najbolj mogočna izvira sta v Podretju ter Divje jezero. Zaradi dobro namočenega porečja je Idrijca precej vodnata, s kraško različico dežno- snežnega režima; prvi višek ima novembra, drugega marca ali aprila, izrazit nižek pa v poletnih mesecih.

Nedaleč stran od Idrije, ob cesti proti Beli, je Divje jezero, velik kraški izvir pod prepadno steno. Izvirno kraško jezero leži v nadmorski višini 320 m. Je ovalne oblike in meri 1500 m². Iz jezera se po obilnem deževju izlivajo velikanske količine vode. Pretok niha od 0 do 60 m³/s. Pod steno se nadaljuje v enega najglobjih (-120m) in še ne povsem raziskanih sifonov v Sloveniji. V podzemlju se zbira voda s Črnovške planote, Zadloga in Hrušice ter po rovu odteka v jezero. Iz jezera teče vsega 55 m dolga Jezernica, najkrajša slovenska reka. Po velikosti, obliki in drugih značilnostih sodi Divje jezero med najznamenitejše kraške pojave v Sloveniji in je od leta 1967 zavarovano kot naravna posebnost, leta 1972 pa so ga razglasili za muzej v naravi, od leta 1992 pa je v okviru krajinskega parka.

Kljub številnim kakovostnim vodnim virom je vodna oskrba težavna, zlasti na kraških območjih. V poletnem, suhem obdobju posameznim naseljem na nekaterih planotah vozijo vodo s cisternami. Najpomembnejši viri pitne vode so: izviri Gačnika, Idrijske krnice in Idrijce, ki pa ne zadoščajo za oskrbo vsega prebivalstva, zato se predvsem na bolj oddaljenih območjih preskrbujejo vodo iz zajetij, kapnic in vodnjakov.

Večino Beneškega in Tolminskega hribovja zavzemata porečji rek Nadiža in Ter. Po njiju imenujemo Nadiško in Tersko Beneško Slovenijo.

1.5 PRST

V Škofjeloškem, Cerkljanskem, Polhograjskem in Rovtarskem hribovju na nepropustnih kamninah, med katerimi prevladujejo permokarbonske in permske usedline, so kisle rjave prsti. Na apnencih in dolomitih so rjave pokarbonatne prsti in redzine. Slednje so značilne predvsem za strmejša pobočja. V dolinah so obrečne prsti, ki so pogosto oglejene.

Na dolomitu in apnencu v Idrijskem hribovju so se razvile plitve ter srednje globoke rjave prsti. Na dolomitih je nastala tudi redzina. Na pobočjih prevladujeta redzina in humusna sivorjava prst. V kraških vrtačah in drugih kotanjah je nastal psevdoglej oziroma kisl rjava prst s podzolom in psevdoglejem. Ta tla so mokrotna in zato manj primerna za kmetijsko rabo. Na kremenovih peščenjakih in tufih se je razvila kisl rjava prst. Ker je debela in leži na zmernih strminah, je primerna za kmetijsko rabo.

V znatnem delu Beneškega in Tolminskega hribovja ga gradijo mezezojski apnenci, ki so deloma tankoplastoviti in dajejo debelejšo prst.

1.6 RASTJE

V Cerkljanskem, Škofjeloškem, Polhograjskem in Rovtarskem hribovju med gozdovi predvsem prevladujejo bukovi, ki prekrivajo slabih pet šestin ozemlja. Med njimi se na nižjih prisojnih legah pojavlja toploljubni gozd bukve in gabrovca, na osojnih predalpski gozd bukve in jelke, na območjih z bolj kislimi prstmi pa kisloljubni bukve, kostanja in hrastov. Sredi 17. stoletja je bil velik del bukovih gozdov do golega posekan, ker so les uporabljali v plavžih. Na teh površinah so se zato pojavili obsežni sneženi plazovi. Pred 2. svetovno vojno so zasadili smrekove monokulture. Na plitvih, peščenih prsteh na dolomitu pogosto uspevajo borovi gozdovi.

Raba tal odseva naravne razmere. Kakovost rastišč slabšajo večje strmine. Prevladuje gozd, nadpovprečen je delež pašnikov. Precej je tudi travnikov, delež njiv in sadovnjakov pa je med najnižjimi v Sloveniji.

Dobro polovico površja Idrijskega hribovja prekriva gozd. V gozdovih intenzivno gospodarijo že skoraj 500 let, zato so izgubili naravno podobo. V osrednjem delu je na triasnih dolomitih mešani gozd pod vplivom gospodarjenja prešel v skoraj čiste bukove sestoje, ki pokrivajo približno desetino pokrajine.

Nekateri botaniki imenujejo bukev krušno mater idrijskih gozdov, saj prevladuje skoraj povsod, od najnižjih do najvišjih leg. Predalpski in dinarski predgorski bukov gozd je na zmerno nagnjenih pobočjih do višine 600 m, na srednje globokih rjavih prsteh, na srednje globokih rjavih rendzinah in na kisljih rjavih prsteh. Predalpski in dinarski gorski bukov gozd raseta na pokarbonatnih rjavih prsteh in rendzinah na hladnih pobočjih v nadmorski višini od 500 do 1000 m. Dinarski visokogorski bukov gozd je pravzaprav združba visokogorskega pasu, ki pa se v idrijskih gozdovih spusti vse do 950 m. Poleg tega poraščajo bukovi gozdovi na rendzinah in humokarbonatnih prsteh na dolomitu pas med 350 do 1000 m.

Termofilni bukovi gozdovi poraščajo strma dolomitna pobočja in prisojne grebene. Manj razširjena je jelka, ki z bukvijo sestavlja mešane sestoje. V čistih sestojih se pojavlja zelo redko. Dinarski gorski gozd bukve in jelke obsega 15 % površine idrijskih gozdov. Jelovi gozdovi rasejo na hladnih pobočjih in v senčnih dolinah na karbonatno-silikatnih podlagah. Na silikatnih, slabo rodovitnih in skrajno kisljih tleh seje razraslo borovje, na južnem in jugozahodnem robu ter na dnu nekaterih vrtač in na grebenih pa ruševje.

Smreka je naravno razširjena le v mraziščnih vrtačah in žlebovih. Smrekovi gozdovi so omejeni na zelo majhne površine na Poslušanju pod Goljaki. V zadnjem času smreka napreduje zaradi umetnega zasajanja. Med plemenitimi listavci je najbolj razširjen gorski javor. Na nižjih območjih okoli Idrije je bukvi primešan tudi ostrolistni javor. Veliki jesen se pogosteje pojavlja v dolinah na vlažnih pobočjih. Gorski brest uspeva na kamnitih grobljah. Nižinski gozd gradna in belega gabra je v nižjih legah, od 300 do 500 m, predvsem na toplih in zmerno vlažnih rastiščih z rjavimi, kislimi in globokimi prstmi.

Stoletja so imeli gozdovi izredno pomembno vlogo za razvoj idrijskega rudarstva. Poleg živosrebrne rude so odločilno vplivali na gospodarsko podobo pokrajine. Sprva so les sekali v okolici mesta in rudnika, kasneje pa vse bolj proti jugu in jugovzhodu ob Idrijci in njenih pritokih. Težave so bile v tem,

ker so bili gozdovi last fevdalnih gospodov. Ko je v drugi polovici 16. stoletja rudnik kupil nadvojvoda Karel, je država gozdove posameznih gospodstev razglasila za rezervatne. Sčasoma so postali državna last pod upravo rudnika. Vsi ti gozdovi so bili last goriške grofije oziroma gospodstva in kapitanata v Tolminu, gospodstva Sveti Križ, vipavskega gospodstva, gozdovi v Trebuši in ob Ipavškem potoku skupaj s trnovskimi gozdovi pa višjega gozdnega urada za Goriško in Furlanijo. Gozdove, ki jih je potreboval rudnik, so širili več kot dve stoletji. Po nekaterih virih je bilo pred kolonizacijo teh krajev okoli 15.000 ha rezervatnih gozdov.

Poraba lesa se je močno povečala, ko so začeli žgati cinobrovo rudo in nekoliko pozneje izdelovati še cinober, precipatit in sublimat. Zato so morali postopno poseči tudi v bolj oddaljene gozdove, in to ob reki Idrijci v smeri proti njenemu izviru. Ker še ni bilo prometnih poti, se je za spravlanje lesa iz oddaljenejših gozdov ponujala kot edina rešitev plavljenje po Idrijci in njenih pritokih Belci, Zali, Kanomljici z Ovcjakom in Trebušici. Leta 1552 so zgradili grablje, napravo za ustavljanje lesa blizu idrijskega rudnika, kasneje v letih od 1580 do 1600 pa so zgradili prve klavže na Idrijci, nato še na Zali in Belci. Mažgonove klavže v Suhi grapi pod Brusovo kmetijo v Mrzli rupi so omogočile izkoriščanje trebuških gozdov. Klavže so visoke vodne pregrade za zbiranje vode pri splavljenju lesa za idrijski rudnik. Prve, lesene so iz konca 16. stoletja. Te so 200 let kasneje zamenjali z zidanimi. Na začetku tega stoletja so klavže prenehale delovati, najkasneje leta 1925 na Idrijci in Belci. Danes so najbolj ohranjene klavže na Idrijci in jih prištevamo k najpomembnejšim tehničkim spomenikom v Sloveniji.

Gozdovi Idrijskega hribovja so posebnega gozdnogospodarskega pomena, hkrati pa pomenijo bogato naravno in kulturnozgodovinsko dediščino. Del gozdnih površin je namenjen varovanju naravnega ravnovesja. Varovalni gozdovi so predvsem na strmih pobočjih ob reki Idrijci. Trajno varovalni gozdovi ilirskih termofilnih listavcev in borovca poraščajo zelo strma dolomitna območja ter skalnata in prepadna pobočja na apnencih.

V idrijskih gozdovih in njihovi neposredni okolici stalno živi ali pa se krajši čas zadržuje številna lovna divjad. Za lovno gospodarstvo so najpomembnejši srnjad in gamsi, v potokih Zala in v zgornjem delu Kanomljice gojijo postrvi, šarenke in lipane.

V Beneškem in Tolmiskem hribovju je zelo pogost listnat gozd, malo manj iglast gozd. Gozdnatost teh dveh pokrajin je zelo velika, saj večino ozemlja porašča gozd.

2 DRUŽBENOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

2.1 NASELJA

Zaradi hladnejšega in vlažnega podnebja v Idrijskem hribovju so bile najprej poseljene sušne apnenčaste planote. Prav tako kot v prazgodovini so tudi v srednjem veku prva naselja nastala na Šentviški planoti in Šebreljah. Na uravnanih delih apnenčastih planot in prisojnih pobočjih so nastala redka kmečka naselja, ki so običajno strnjena samo v jedru, okrog katerega so posamezni zaselki, daleč naokoli po planotah in pobočjih dolin pa samotne kmetije, obdane z gozdovi, travniki in manjšimi njivami. Nekatera naselja, kot so Gorenja Trebuša, Idrijska Bela, Masore in Vojsko, so sestavljena iz posameznih samotnih kmetij.

Edini večji naselji pokrajine sta v dolini reke Idrijce. Spodnja Idrija je središče ob magistralni cesti med Idrijo in Tolminom. Ima široko gravitacijsko območje in razvito industrijo. Leži v dolini ob sotočju Kanomljice in Idrijce. Staro jedro je pod cerkvijo Marija Na skalci, ki stoji na levem bregu Idrijce, na vzpetini nad okljukom. Pred najdbo živega srebra konec 16. stoletja je bila Spodnja Idrija najpomembnejši kraj širše okolice. Novejši del naselja sestavljajo stanovanjski bloki na zložnejših pobočjih na

desnem bregu Idrijce. Spodnja Idrija je pretežno mestno naselje, po funkciji pa pomembnejše oskrbno središče. Industrijska cona je na levem bregu Kanomljice, pred njenim izlivom v Idrijco. Mesto Idrija je občinsko središče, gravitacijsko in oskrbno središče celotnega območja. Leta 1991 je imelo 6171 prebivalcev. Leži v dolini Idrijce, ob magistralni cesti Kalce-Tolmin, ki je obenem edina povezava s severnoprimorsko in ljubljansko pokrajino. Cesta deli mesto na dva dela. Jedro starega mesta sestavljajo deli Na Tomu, Na skalci, Pod gradom in Stari trg. Zgodovinsko središče se je izoblikovalo ob cerkvi svete Trojice. V osrednjem delu mesta so vse pomembne zgradbe, gospodarska poslopja, čipkarska šola, srednješolski center z gimnazijo ter vzgojiteljska in administrativna šola. Na gornjem koncu mesta je na vzpetini mogočen rudniški grad. Poleg opuščene rudnika živega srebra so v mestu še številni industrijski obrati.

Med slovenskimi mesti ima Idrija svojstveno vlogo in pomen, saj je najstarejše slovensko rudarsko mesto. Razvijati se je začela konec 15. stoletja, ko so po odkritju živega srebra začeli rudariti. Od takrat naprej se je naselje in življenje v njem prilagajalo potrebam rudarjenja. Ogrodje mesta so sestavljale rudniške zgradbe in naprave ter »knapovske hiše«. Hkrati z rudnikom seje razvijalo tudi mesto. Za stanovanja in druge potrebe so prvotno gradili v glavnem lesene stavbe, ki so jih v prejšnjem stoletju zamenjale zidane. V začetku 17. stoletja je Idrija postala trg, stoletje kasneje pa je dobila mestne pravice. Mesto je doživelo vsestranski napredek v drugi polovici 18. stoletja in bilo vse do 1. svetovne vojne tudi eno od najpomembnejših kulturnih središč.

Rudnik in naselje Idrija sta bila daleč od drugih krajev in tržišč, prometne zveze pa so bile izredno slabe. Za dovažanje življenjskih potrebščin in odvažanje živega srebra ter cinobra so uporabljali tovarno živino. Prav te okoliščine so prisilile rudnik, da je v svojih gozdovih dovolil naseljevanje kmečkih kolonistov, ki so krčili gozdove.

Kolonizacija seje močno razmahnila zlasti v 17. stoletju. Zaradi silovitega krčenja gozdov je rudniško gospodo začelo skrbeti, da bo zmanjkalo lesa za rudnik. Prepoved krčenja gozdov pa ni kaj dosti zalegla. Po jožefinski davčni regulaciji iz leta 1789, ki je uredila delitev posesti na dominikalno in rustikalno, sta se kolonizacija in širjenje zasebne posesti s krčenjem gozdov še povečala. Prevoze so začeli urejati tržno, živila so kmetje prodajali v Idriji in v Trstu. Kmetijstvo se je s povečanjem kmetijskih zemljišč, zlasti travnikov in pašnikov, čedalje bolj razvijalo, saj je reja živine prinašala najboljši zaslužek.

V urbarju idrijskega gospostva iz leta 1693 so zapisana vsa naselja, ki so sodila pod to gospostvo. Številna med njimi so se do danes razvila v vasi ali pa ostala manjši zaselki: Čekovnik, Bela, Hlevišje, Vojsko, Škratovše, Mrzla Rupa, Zgornja, Srednja, Spodnja Kanomlja, Masore, Šturmovec, Pečnik, Staje in druga.

V glavnih dolinah v Škofjeloškem, Cerkljanskem, Polhograjskem in Rovtarskem hribovju prevladujejo gručaste vasi, ki so večinoma postavljene ob rob dolin na vršaje stranskih potokov, izogibajo pa se pogosto poplavljenemu dnu dolin. Izjema so Železniki z lego tik ob Selščici. To je edino naselje, ki že od ustanovitve naprej nima agrarnega značaja. Nastali so kot fužinarsko naselje, za pogon fužin pa je bila potrebna vodna energija. Gručaste vasi so še na ugodnih prisojnih legah ter redkih uravnava, sicer pa prevladuje poselitev v obliki samotnih kmetij in manjših zaselkov.

Do reforme krajevne samouprave leta 1995 v hribovju ni bilo občinskega središča, odtlej pa ima tu sedež kar pet občin. Občinska središča so postala Cerkno, Dobrova, Gorenja vas, Železniki in Žiri. Enako stopnjo središčnosti glede na svoje funkcije imata še Horjul in Polhov Gradec. Poleg tega so v hribovju še številna središčna naselja najnižje stopnje, ki majo le krajevni pomen. V njih je vsaj štiriletna osnovna šola trgovina, sedež krajevne skupnosti, navadno tudi sedež župnije in gostišče. Take središčne vasi so v Škofjeloškem hribovju Bukovščica, Davča, Dražgoše, Javorje, Lenart nad Lušo.

Poljane nad Škofjo Loko, Selca, Sovodenj in Spodnja Sorica, v Polhograjskem hribovju Črni Vrh in Lučine, v Rovtarskem hribovju Dole in Rovte, v Cerkljanskem hribovju pa Gornji Novaki in Otalež.

Ponekod so ob starih naseljih zrastle naselja počitniških hišic še posebej v Polhograjskem hribovju.

Največja zgoščitev je na znani izletniški točki Sveti Katarini oziroma Topolu nad Medvodami. V nekaterih naseljih število počitniških hišic že prekaša število kmetij, najbolj kričeč primer je na Belu, kjer je ob dveh kmetijah kar nekaj deset vikendov. Žal so v številnih primerih naselja počitniških hišic zaradi nenačrtne gradnje in neprimerne arhitekture estetsko razvrednotila kulturno pokrajino.

Na slovenski strani Beneškega in Tolminskega hribovja je večje gospodarsko središče Tolmin, ki leži v Tolminski kotlini. Nanj se vežejo lokalna središča Most ob Soči in Podbrdo v Baški grapi. Podbrdo – naselje ob predoru bohinske proge, ki pa skupaj z vso Baško grapo močno nazaduje. Včasih je veliko ljudi odtod hodilo na delo proti Jesenicam, Anhovemu, Novi Gorici ali v domačo tovarno (Bača), danes pa teh delovnih mest ni več. Na italjanski strani državne meje gravitirajo kraji k središčem na začetku dolin ob stiku z Furlansko nižino. Med njimi je največji Čedad (rimski Forum Julii, zdaj Cividale), kulturno središče Beneških slovencev.

2.2 PREBIVALSTVO

Zaradi razgibanega površja, skromnih naravnih možnosti in odročne lege je pokrajina redko poseljena. Leta 1991 je bila gostota komaj 49 ljudi na km², skoraj pol manj kot v Sloveniji. Dobra polovica ljudi živi v središču Idriji, če pa prištejemo še Spodnjo Idrijo, sta to že več kot dve tretjini prebivalsta.

Najstarejše sledove poselitve so odkrili v paleolitskem jamskem nahajališču Divje babe (450 m) pod Šebreljami. Tam so raziskovalci Inštituta za arheologijo ZRC SAZU leta 1995 našli stegenico mladega jamskega medveda, ki ima štiri umetne luknje. Arheologi menijo, da je to preprosta piščalka, ki naj bi bila najstarejše glasbilo v Evropi, v prazgodovini je bila poseljena tudi okolica Ponikev na Šentviški planoti. Kasnejša poselitev se je začela šele s koncem srednjega veka, kajti Idrijsko je bilo daleč od srednjeveških poti in je zato dolgo ostalo neposeljeno. Gostejšo poselitev je v pokrajino prineslo rudarjenje v 16. stoletju, ki je dalo pečat razvoju poselitve vse do današnjih dni. Gosteje naseljeno je samo širše dolinsko dno, kjer so nastala nekmetijska naselja. V hribovitih in odročnih delih pokrajine so manjša kmečka naselja in samotne kmetije, ki so nastale med rovtarsko kolonizacijo.

Idrijsko hribovje ima izrazito neugoden prometni položaj, saj leži odmaknjeno od glavnih prometnih smeri. Prometna dostopnost Idrije je slaba, dostopnost nekaterih naselij pa še veliko slabša, kar velja predvsem za naselja na Vojskarski planoti, pa tudi Šebrelje in Idrijske Krnice.

Idrijo so v 16. in 17. stoletju povezovale s svetom samo tovarne poti. Po njih so s konji prenašali živo srebro v Nemčijo, na Nizozemsko in v Italijo. Prvo cesto za promet z vozovi so zgradili čez vas Dole proti Vrhniku leta 1765. Francozi so med letoma 1797 in 1813 čez gozdno območje Pevc proti Godoviču zgradili t. i. francosko cesto. Nekaj let po odhodu Francozov je bila zgrajena še cesta iz Idrije prek Žirov v Škofjo Loko. Prva javna cesta, ki je vodila skozi idrijske gozdove, je bila cesta ob Zali do Godoviča, zgrajena med letoma 1857 in 1859. Z njo je bila Idrija prek Godoviča, Hotedršice in Logatca povezana z železniško progno med Ljubljano in Trstom.

Število prebivalcev se je do 1. svetovne vojne ves čas enakomerno povečevalo. Med obema vojnoma, ko je bilo to ozemlje del Italije, pa se je prebivalstvo začelo redčiti. Upadanje prebivalstva se je nadaljevalo tudi po zadnji vojni. Od popisa leta 1910 pa do popisa leta 1991 se je število ljudi

zmanjšalo s 15.684 na 11.628 ali za dobro četrtino. Med naselji znotraj pokrajine so velike razlike. V Idriji se je prebivalstvo večalo do 1. svetovne vojne, med vojnama se je zmanjševalo in nato zopet naraščalo, v Spodnji Idriji pa je ves čas enakomerno naraščalo. V podeželskih naseljih je slika drugačna. V naseljih, ki so del tolminske in cerkniške občine, se je število ljudi ves čas, od prvega popisa dalje, močno zmanjševalo, deloma zaradi zmanjšane naravnega prirastka, večinoma pa na račun odseljevanja. Iz odročnih hribovskih vasi so se ljudje selili v dolino za zaslužkom, kar je povzročilo zamiranje kmetijstva in s tem zmanjševanje deleža kmečkega prebivalstva.

Do prihoda Slovanov so bili Cerkljansko, Škofjeloško, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje zelo redko poseljeni. Naselitev se je omejevala na dna širših dolin ob Poljanski in Selški Sori, ob Gradaščici in Horjulščici ter na bližnja prisojna pobočja. Slovenci so ob prihodu najprej naselili stara, že kultivirana območja. Leta 973 je Škofjeloško hribovje prišlo v last bavarske škofije iz Freisinga. Freisingška škofija je imela korist od ozemlja samo v primeru, če je bilo primerno naseljeno s kmečkim prebivalstvom, ki je zemljiškemu gospodu plačevalo dajatve, zato je ozemlje načrtno kolonizirala. Do konca 13. stoletja je bila zaključena kolonizacija Poljanske doline s prisojnimi pobočji do Hotavelj in Selške doline s okoliškimi hribi do Ojstrega Vrha, Smoleve in Podlonka. Za to fazo naselitve so značilna gručasta naselja in zemljiška razdelitev na delce. Nekaj kasnejša je bila kolonizacija v okolici Sorice. Prvi kolonisti so prišli v Spodnjo Sorico ob koncu 13. stoletja. V začetku 14. stoletja se je kolonizacija nadaljevala proti vzhodu v vasi pod Ratitovcem. Sem so se naselili prebivalci iz okolice Innichena na Tirolskem, kjer je škofija imela svojo posest. Tu se je še dolga stoletja ohranjal spomin na prvotno domovino, saj so še v polpretekli dobi vsake tri leta pošiljali odposlance na božjo pot v Innichen, kjer so tamkajšnji cerkvi izročali darilo, ki naj bi jih zaščitilo pred mrčesom. V Spodnjih Danjah so nekateri vaščani še v tem stoletju znali govoriti težko razumljivo nemško narečje. Na nemško kolonizacijo še vedno spominjajo ledinska imena nemškega izvora, kot so Altemaver in Štajnpoh. V porečju Poljanske Sore se je ta faza kolonizacije zaključila do sredine 14. stoletja z naselitvijo okolice Žirovske kotlinice in ozemlja južno od nje ter hribov na desnem bregu Poljanske Sore. S tem se je končala načrtna agrarna kolonizacija, njena posledica pa je bila, da se je število prebivalcev početverilo. V Železnike, kjer se kmetijska kolonizacija ni obnesla, je zemljiški gospod poklical Furlane, da bi na loškem ozemlju uvedli naprednejši način pridobivanja železa. Tako se je počasi razvilo močno fužinarsko središče. Na temelju te tradicije sta se v tem stoletju razvili kovinska industrija in elektroindustrija. V 16. stoletju se je po dvestoletnem premoru začela druga faza agrarne kolonizacije, ki je bila v nasprotju s prvo nenačrtna. Imenujejo jo tudi rovtarska kolonizacija. Novi kolonisti so bili posamezniki, ki so bolj ali manj na lastno pest krčili gozdove in kultivirali zemljo. V nasprotju s prejšnjo srednjeveško kolonizacijo so nastajale le samotne kmetije, poleg gruntov pa tudi drobna posestva, kajže. V tem času je bil poseljen hriboviti svet zahodno od Hotavelj, Rovtarsko hribovje in Žirovski Vrh, na selški strani pa je bil naseljen Martinj Vrh. Ta kolonizacija je trajala približno do leta 1630 in je podvojila število prebivalcev. Sredi 17. stoletja je bilo hribovje poseljeno v današnjem obsegu; odtlej je število prebivalcev naraščalo le v okviru obstoječih naselij, in to večinoma na račun kajžarjev in nekmečkega prebivalstva.

Ob popisu leta 1991 so v pokrajini našli 39.343 prebivalcev. To število je v zadnjih 120 letih dokaj stabilno; leta 1869 je bilo le okoli 100 prebivalcev več kot leta 1991. Večji upad je zabeležil prvi popis po 2. svetovni vojni leta 1948, ko je bilo tu le okoli 35.000 ljudi. To število se je obdržalo do leta 1971, ko je število prebivalcev spet začelo naraščati.

Mnogo bolj kot število seje spremenila razporeditev prebivalcev znotraj hribovja. V dnu dolin je prebivalstvo absolutno in relativno naraščalo. Ta porast je posebno močan v nekaterih industrijskih središčih ter v nekaterih krajih neposredni bližini Škofje Loke in Ljubljane, kjer so gradili nove hiše tudi meščani. Tako se je število ljudi v Zmincu v Poljanski dolini od leta 1971 do leta 1991 povečalo za 60 %. V Dobrovi na stičišču gradaške in horjulske doline je bil največji porast v šestdesetih letih, ko se je prebivalstvo podvojilo. V kasnejših letih se je priseljevanje usmerilo v so-

sednje vasi proti Polhovemu Gradcu, kjer se je število prebivalcev povečalo za polovico v zadnjih dvajsetih letih, v Hruševem pa se je v zadnjih desetih letih celo podvojilo. Med industrijskimi središči sta se najhitreje širili naselji Žiri in Železniki, še posebej v šestdesetih in sedemdesetih letih. V tem času sta obe naselji pridobili po tisoč novih prebivalcev. V Železnike so se takrat priseljevali iz celotne Slovenije in tudi iz drugih nekdanjih jugoslovanskih republik. Povsem drugačne razmere so v hribovskih naseljih nad 600 m nadmorske višine, kjer prebivalstvo absolutno in relativno upada. Najbolj občuten je ta proces v pasu nad 1000 metri, kjer je v prejšnjem stoletju živelo šestkrat več ljudi. Seveda so tudi med temi kraji velike razlike, ki izvirajo predvsem iz različne prometne dostopnosti. Tako na primer v Polhograjskem hribovju na Črnem Vrhu in Smolniku zaradi razmerami dobre cestne povezave in avtobusnih zvez prebivalstvo zadnjih letih celo rahlo narašča, v sosednjem Rovtu in Srednjem Vrhu pa še vedno upada.

Celotna regija doživlja odseljevanje – na italjanski strani se odseljujejo proti Furlanski nižini, na naši pa odhajajo predvsem proti večjim središčem; to se je pospešilo zlasti po potresu leta 1976 v Breginju in na celotnem Tolminskem. Dolini rek Ter in Nadiža - predvsem Nadiška dolina je pomembna prometna vez (Robič) iz Soške doline v Furlansko nižino. Tu so naseljeni Beneški Slovenci, katerih kulturni središči sta Čedad in Špeter Slovincov. Hribovje je redko poseljeno. Soška dolina je po letu 1945 izgubljala prebivalstvo kljub rasti mesta Tolmin. Nadiška in Terska Beneška Slovenija sta prometno pomembni, zlasti Nadiška, ki prometno povezuje srednjo Soško dolino s Furlansko nižino. V letih 1971-1981 se je prebivalstvo v Terskih dolinah zmanjšalo za 21 %, v Nadiški Beneški Sloveniji za 18 %. Kmetijska zemlja se je zmanjšala v porečju Tera za več kot polovico, v Nadiškem za 4/10, saj se je bistveno zmanjšalo število kmetovalcev.

2.3 GOSPODARSTVO

Glede na gospodarsko usmerjenost Škofjeloškega, Cerkljanskega, Polhograjskega in Rovtarskega hribovja lahko pokrajino razdelimo na dva dela. Za Polhograjsko in Rovtarsko hribovje je značilno, da domače dejavnosti ne morejo preživeti vsega prebivalstva. Velik del ljudi zato dnevno migrira v bližnja zaposlitvena središča: Ljubljano, Škofjo Loko, Idrijo in Logatec. Glede tega izstopa del Polhograjskega hribovja v porečju Gradaščiце. Tukajšnja zaposlitvena središča: Dobrova, Horjul, Polhov Gradec, zaposlujejo le manjši del delovne sile, večina ljudi se dnevno vozi na delo v Ljubljano. V občini Dobrova - Horjul - Polhov Gradec je tako kar približno petkrat manj delovnih mest od števila zaposlenih prebivalcev. S Črnega Vrha se je na primer let 1991 od 118 dnevni Imigrantov kar 68 vozilo v več kot 30 km oddaljeno Ljubljano, le 29 pa jih je našlo delo v Polhovem Gradcu. Kmečkega prebivalstva je v tej občini sicer le dobra desetina, vendar pa dobra tretjina ljudi živi v gospodinjstvih s kmečkim gospodarstvom. Podoben položaj je v Rovtarskem hribovju, kjer je večina zaposlenih v Logatcu, deloma pa v Idriji in Žireh.

Položaj je bistveno drugačen v Škofjeloškem in Cerkljanskem hribovju. Tu je v občinskih središčih Cerknem, Železnikih in Žireh močna industrija, ki zaposluje večino prebivalcev domačega kraja in širše okolice. Občini Žiri in Železniki, ki obsegata velik del Škofjeloškega hribovja, bi glede na delež delovnih mest v industriji lahko označili za eni najbolj industrijskih v Sloveniji. Tu je bilo v domačih podjetjih in drugih organizacijah leta 1994 skupaj zaposlenih 4183 ljudi, od tega kar 3619 v industriji in rudarstvu, kar predstavlja 87% vseh delovnih mest. V velenjski občini je za primerjavo delež industrijskih delovnih mest le slabi dve tretjini, v trboveljski pa še nekaj manj. Posledica te močne industrijske usmerjenosti je opazna celo v nekaterih oddaljenih krajih, kot so Spodnja in Zgornja Sorica ter Spodnje Danje, kjer je dve tretjini vseh zaposlenih v industriji. V teh dveh občinah je izrazita usmeritev v industrijo, kmetijstvo pomeni le dopolnilno dejavnost, slabo pa so razvite tudi terciarne

in kvartarne dejavno- sti. Zaposleni v teh dejavnostih se morajo voziti na delo v Škofjo Loko ali celo v bolj oddaljena zaposlitvena središča.

Tudi v hribovskih naseljih s prevlado samotnih kmetij je čistih kmetij, kjer so vsi zaposleni v kmetijstvu, le okoli četrtnina, pa še od teh jih je okoli petina z ostarelim prebivalstvom. Na večini hribovskih kmetij je vsaj en družinski član, navadno pa več, zaposlen zunaj kmetijstva v dolinskih naseljih. Očitno je, da kmetije z okoli 25 ha zemlje, kakršno je povprečje v Škofjeloškem hribovju, ne morejo preživeti cele družine. Večina kmetij je usmerjenih v tržno govedorejo, ob tem pa je zelo pomemben še dohodek od gozdarstva. Posledica kmetijske usmerjenosti in seveda naravnih razmerje raba tal. Njiv je le dobrih 6 %, travnikov in pašnikov je dobra četrtnina, gozdov pa dobrih šestdeset odstotkov.

Rudarstvo je sicer zamrlo z zaprtjem rudnika urana na Žirovskem vrhu. Ta je v desetih letih obratovanja dosegel največjo proizvodnjo leta 1987, ko so izkopali 110.000 t rude, največ pa je bilo v njem zaposlenih 500 delavcev. V Železnikih se je razvila industrija na fužinarski tradiciji, danes je tu elektrotehnična, kovinskopredelovalna, strojna, pohištvna in obutvena industrija. Žirovska industrija se je razvila na temelju čevljarske tradicije, kasneje pa se je obutveni industriji pridružilo še nekaj tovarn. Cerkljanska industrija je novejša, tamkajšnjo tovarno elektrotehničnih aparatov so odprli šele leta 1950, ko so obnovili stavbe bivših italijanskih vojašnic.

Turizem kljub ugodnim naravnim možnostim nima vidnejše vloge. Edini hotel, ki pa ima tudi plavalni bazen, je na robu pokrajine v Cerknem. V Škofjeloškem hribovju je moč prenočiti le na turističnih kmetijah in v planinskih domovih. Kmečki turizem je zgoščen v okolici Starega vrha na poljanski in selški strani, kjer se s to dejavnostjo ukvarja šest kmetij. Zunaj tega območja so le posamezne turistične kmetije, ena je v Davči, po dve pa sta v Polhograjskem in Rovtarskem hribovju. V letu 1995 je bilo tu skupaj le 3065 prenočitev turistov, kar je v povprečju manj kot devet na dan. V nasprotju s skoraj popolno odsotnostjo stacionarnega turizma pa je zelo razvit izletniški turizem.

Tako ob lepem vremenu ob koncu tedna samo širše območje Svete Katarine med Ljubljano, Medvodami in Polhovim Gradcem obišče več tisoč izletnikov. Prevladujejo poldnevni izletniki, ki prebivalcem hribovja z izjemo posameznih gostiln in kmetij odprtih vrat ne prinesejo omembe vrednega dohodka. V pokrajini sta tudi dve smučarski središči, in sicer na Starem vrhu nad Škofjo Loko ter na Črnem vrhu nad Cerknim.

Idrijski rudnik živega srebra je stoletja usmerjal gospodarski in prebivalstveni razvoj pokrajine.

Povzročil je nastanek Idrije, zgostil prebivalstvo v odročnih hribovitih območjih in obenem skozi pokrajino speljal prometne tokove. Z zaprtjem rudnika se je gospodarska podoba pokrajine močno spremenila. Gospodarski razvoj seje naslonil na industrijske veje, ki so prej imele samo dopolnilno vlogo v pokrajini.

Enostranska usmerjenost v rudarjenje je povzročila velik delež zaposlenih v industriji in rudarstvu, bistveno počasneje kot drugje v Sloveniji pa se je povečeval delež zaposlenih v terciarnem sektorju. Predvsem po letu 1980 se je zmanjševal tudi delež zaposlenih v kvartarnem sektorju. Izobrazbena sestava zaposlenih je pod republiškim povprečjem. Delež delavcev z visoko in višjo izobrazbo je manjši, delež nekvalificiranih delavcev pa znatno višji. Dnevna migracija je zajela prebivalce hribovitih in odmaknjenih območij, ki se vozijo na delo v Idrijo in Spodnjo Idrijo ter tudi zunaj pokrajine, kmetijstvo pa vse bolj postaja samo dopolnilna dejavnost.

V občini Idrija je najpomembnejši del družbenega proizvoda še vedno ustvarjen v sekundarnem sektorju in znotraj njega v industriji.

Sestava industrije je razmeroma pestra in je odsev naravnih danosti pokrajine in polpretekle tradicije ter nekdanjih političnih odločitev. Vsi industrijski obrati razen redkih izjem so osredotočeni v Spodnji Idriji in Idriji, kjer sta dva obrata strojogradnje. Prav tako sta v Idriji manjša obrata elektroindustrije. V

Spodnji Idriji je še obrat pohištvene industrije. Ženska delovna sila pa je zaposlena v obratih tekstilne industrije. Kovinska tovarna v Dolenji Trebuši in obrat v Pečinah na Šentviški planoti zaposlujeta prebivalstvo okoliških vasi. Manjše zaposlitveno središče je bila do prejšnjega stoletja tudi Gorenja Trebuša z dvema manjšima steklarnama in kovnico žebeljev.

Med domačimi obrtmi, ki so dale pečat pokrajini, je na prvem mestu čipkarstvo. Klekljane čipke so skupaj z rudnikom ponesle ime Idrije v svet. Prvi pisani viri govorijo, da klekljanje na Idrijskem sega na konec 17. stoletja, že v prejšnjem stoletju pa je tu nastala prva čipkarska šola. Od tod se je obrt razširila na Trnovsko planoto, Cerkljansko, v Škofjeloško hribovje in Baško grapo. Čipkarstvo je bilo v prejšnjem in na začetku tega stoletja po dohodku najpomembnejša domača obrt in je olajšalo lažje preživetje marsikateri idrijski družini. Čipke so prodajali premožnejšim kmetom iz alpskih delov Slovenije za okras praznične noše in posteljnega perila, cerkvam po Sloveniji ter v tujini, predvsem v Ameriki, Angliji in Italiji. Danes so čipkarice združene v čipkarski zadruzi; njihovi izdelki gredo skoraj v celoti v izvoz.

Idrijsko hribovje je energetske izrazito siromašno, saj razpolaga le z redkimi majhnimi hidroelektrarnami in z gozdnim bogastvom. Pri oskrbi z električno energijo, premogom in tekočimi gorivi je v celoti navezano na zunanje vire.

V podeželskih naseljih se ukvarjajo predvsem s kmetijsko-gozdarsko proizvodnjo. V preteklosti je bil dohodek od kmetijstva edini vir preživljanja podeželskega prebivalstva. Danes postaja kmetijstvo vse bolj samo dopolnilna dejavnost. Pokrajino so zajeli podobni procesi kot ostala hribovita območja Slovenije. V bližini krajevnih središč so se kmečka gospodinjstva preobrazila v polkmečka, s kmetijstvom se ukvarja samo še manjši del prebivalstva, predvsem ostareli. Oddaljene vasi se praznijo, mladi odhajajo za delom v dolino ali v bližnja krajevna središča. Število kmečkega prebivalstva se je v zadnjih letih močno zmanjšalo. Opuščanje kmetijstva je preobrazilo tudi pokrajino. Na površinah nekdanjih pašnikov in senožeti se razraščajo gozdovi, nekdanje njivske površine se spreminjajo v travnike.

Zaradi reliefne izoblikovanosti, majhnega deleža kakovostnih kmetijskih zemljišč in velikega števila majhnih kmetij so možnosti za kmetovanje razmeroma skromne. Glavni dohodek ustvarjajo kmetje s pridelavo mleka in mesa ter z gozdarstvom. V zadnjem času ponovno uvajajo že skoraj opuščene kmetijske dejavnosti, kot so konjereja, ovčereja in čebelarstvo.

Idrijsko hribovje se ponaša z obilico možnosti za razvoj turizma. Tu so naravne znamenitosti, kulturnozgodovinske zanimivosti, tehnični spomeniki, etnografske posebnosti in podobno, kar pomeni, da so možnosti za primarno turistično ponudbo razmeroma široke. Sekundarna turistična ponudba, ki obsega predvsem gostinsko in trgovsko ponudbo, prenočišča, športno, rekreacijsko in kulturno ponudbo, cestno in komunalno infrastrukturo, pa izrazito zaostaja za možnostmi in potrebami primarne turistične ponudbe.

Visoke letne padavine in dolga vegetacijska doba so ugodne za rast trave in za živinorejo, ki je bila po svojem siru nekdanj znana zlasti na Tolminskem. Na slovenski strani, kjer je Soška dolina z gostimi vasmi na kvartarnih terasah gospodarska in prometna os, težijo kraji k občinskima središčama Kobarid in Tolmin, ki leži v Tolminski kotlinici, z živilsko, avtoelektro in drugo industrijo.

ZAKLJUČEK

Govoril sem o zahodnem predalpskem hribovju. Opisal sem veliko naravnogeografskih in družbenogeografskih značilnosti tega dela Slovenije. Upam, da sem ta del Slovenije uspešno in zanimivo približal, ker je bilo to potovanje skozi vse te pokrajine res zanimivo. Raziskoval sem od Škofjeloškega in Cerkljanskega hribovja do Tolminskega hribovja in Beneške Slovenije. Izvedel sem mnogo stvari, ki jih do zdaj še nisem vedel in so mi pomagale pri razumevanju te še dokaj neraziskane in neznane pokrajine v zahodnem delu Slovenije.

V Zahodnem predalpskem hribovju je veliko različnih živali in ogroženih ter zaščitene rastlin. Zahodno predalpsko hribovje se začne na italijanski meji in sega na vzhodu do Ljubljanske kotline. Sestavlja ga niz hribov - Tolminsko, Cerkljanjsko, Idrijsko, Škofjeloško in Polhograjsko hribovje, v katerega so vrezane globoke doline. Za skoraj vsa hribovja so značilne nadpovprečne strmine in zelo ozke doline ter grape.

Zahodno predalpsko hribovje ima zelo dobre možnosti za turizem, vendar jih ne razvijajo, kar pa bi bilo zelo smiselno. Gospodarstvo nazaduje, kar bi bilo potrebno odpraviti. Prebivalci pa se odseljujejo ravno zaradi nazadujočega gospodarstva in ker so drugje boljše možnosti za zaslužek in preživetje.

4 PRILOGE

Slika 1: Zahodno predalpsko hribovje- v označenem delu predalpskega hribovja (vir: internet)

Slika 2: Škofjeloško hribovje iz zraka (vir: internet)

Slika 3: Vremenska postaja (vir: internet)

Slika 4: Kojca iz Jesenic (vir: internet)

Slika 5: Poljanska Sora (vir: Internet)

Slika 6: Naravno

izvira Bele- Lintvern (vir: internet)

kopališče, ki se napaja iz

Slika 7: Idrijca (vir: internet)

Slika 8: Rjava prst (vir: internet)

Slika 9: Kobarid z okolico (vir: internet)

Slika 10: Idrija z okolico (vir: internet)

Slika 11: Ljudje na izletu v Rovtarskem hribovju pozimi (vir: internet)

Slika 12: Razvojni inštitut Hidrie, ki leži v Idrijskem hribovju (vir: internet)

5 BIBLIOGRAFIJA

Naravnogeografske enote Slovenije (online), (4.11 21:06),
[http://www.modrijan.si/slv/content/download/4516/55233/version/1/file/
Naravnogeografske+enote+Slovenije.jpg](http://www.modrijan.si/slv/content/download/4516/55233/version/1/file/Naravnogeografske+enote+Slovenije.jpg)

Škofjeloško hribovje (online), (4.11 21.36)
[http://www.modrijan.si/slv/content/download/2398/41477/version/1/file/%C5%A1kofjelo
%C5%A1ko+hribovje.jpg](http://www.modrijan.si/slv/content/download/2398/41477/version/1/file/%C5%A1kofjelo%C5%A1ko+hribovje.jpg)

Vremenska postaja (Online), (3.12.2011 21.15),
[http://bp2.blogger.com/_j7xkQHEYUok/RrWQXEFT49I/AAAAAAAAAJw/YgeWUcezyMc/s400/
vremenska_postaja_04082007_01.jpg](http://bp2.blogger.com/_j7xkQHEYUok/RrWQXEFT49I/AAAAAAAAAJw/YgeWUcezyMc/s400/vremenska_postaja_04082007_01.jpg)

Kojca iz Jesenice (online), (4. 11.12.2011 21.15), <http://www.zaplana.net/izleti/Kojca/alt.gif>

Poljanska Sora (online), (13.12.2011 17.45), <http://www.flickr.com/photos/pmalovrh/4035598644/>

Naravno kopališče, ki se napaja iz izvira Bele- Lintvern (online), (13.12.2011 19.04),
[http://krajci.eu/PICTURES/osrednjeslovenska/vrhnika_z_okolico/star_maln/
IMG_4985_star_maln_naravno_kopalisce.jpg](http://krajci.eu/PICTURES/osrednjeslovenska/vrhnika_z_okolico/star_maln/IMG_4985_star_maln_naravno_kopalisce.jpg)

Idrija (online), (13.12.2011 19.37), <http://www.sloveniaflyfishing.com/idrija2.htm> slika 7 19.58

Rjava prst (online), (21.12.2011 6:55), <http://cenbrazil.files.wordpress.com/2007/05/soil-small.jpg>

Kobarid z okolico (online), (21.12.2011 6:58)
http://www.slovenia.info/pictures/hiking/7/2009/Tolmin_Kobarid_205737.jpg

Idrija z okolico (online),(21.12.2011 7:01) [http://www.slovenia.info/pictures
%5CTB_other_tourist_offer%5C1%5C2005%5C038_03_tic_idrija_62318.jpg](http://www.slovenia.info/pictures/%5CTB_other_tourist_offer%5C1%5C2005%5C038_03_tic_idrija_62318.jpg)

Ljudje na izletu v Rovtarskem hribovju pozimi (online), (21.12.2011 7:02),

http://www.pd-vrhnika.si/coppermine/albums/userpics/10004/normal_IMG_8474.JPG

Razvojni inštitut Hidrie (online), (21.12.2011 7:05),

http://www.idrija.ws/upload/images/7869hidria_institut.jpg

Slovenija- pokrajine in ljudje, Perko. D., (ET ALLI), 1998, Ljubljana, Mladinska knjiga

Gams, I.,1999, *Geografske značilnosti Slovenije 4*, Ljubljana, Mladinska knjiga, Geografske značilnosti Slovenije: za srednje šole

Nema karta Slovenije (online),

(21.12.2011 21.26),<http://www2.arnes.si/~sopaspas/atlas/zemljevid.jpg>

Slovenija kraji in ceste (online), (21.12.2011 21.29),

<http://www.hervardi.com/zemljevidi/slovenija2.jpg>